

Що таке запобіжний захід

Якщо особу підозрюють або обвинувачують у вчиненні кримінального правопорушення, до неї на період досудового слідства можуть бути застосовані певні обмеження — запобіжні заходи. Дія обраного запобіжного заходу може бути поширена й на стадію судового провадження.

Будь-який запобіжний захід може бути застосований лише за рішенням суду.

Рішення про застосування або відмову у застосуванні запобіжного заходу має бути ухвалене судом **в межах 72 годин** із моменту фактичного затримання підозрюваного (обвинуваченого) або надходження клопотання до суду.

Суд може обрати один із **наступних запобіжних заходів** (наведені від найбільш м'якого до найбільш суворого):

- ✦ **особисте зобов'язання** — підозрюваному (обвинуваченому) під розпис повідомляють покладені на нього обов'язки, які він зобов'язується виконувати;
- ✦ **особиста порука** — люди, які заслуговують довіри суду, письмово заявляють про те, що ручаються за виконання підозрюваним (обвинуваченим) покладених на нього обов'язків;
- ✦ **застава** — вноситься певна сума грошових коштів, яка гарантує виконання підозрюваним (обвинуваченим) покладених на нього обов'язків; внести заставу може будь-хто: родичі або знайомі, адвокат, а також юридична особа (наприклад, роботодавець, якщо це не державна установа) тощо;
- ✦ **домашній арешт** — підозрюваному (обвинуваченому) забороняється залишати своє житло цілодобово або у певний період доби;
- ✦ **тримання під вартою** — застосовується як винятковий захід до певного кола осіб, коли більш м'які заходи не можуть бути застосовані; при цьому суд зобов'язаний визначити розмір застави, при внесенні якої особу мають звільнити (з цього правила робиться виняток, у разі звинувачення у насильницьких злочинах та злочинах, що спричинили смерть людини, а також при порушенні умов застави, призначеної раніше).

При розгляді клопотання про обрання або продовження тримання під вартою суд обов'язково має розглянути можливість застосування інших (більш м'яких) запобіжних заходів.

Терміни у цьому буклеті вживаються у такому значенні:

- ✦ **кримінальне правопорушення** — злочин або кримінальний проступок, відповідальність за вчинення якого передбачена законом, зокрема Кримінальним кодексом України;
- ✦ **запобіжний захід** — процесуальний примус попереджувального (випереджувального) характеру, пов'язаний із тимчасовим обмеженням або позбавленням права на свободу;
- ✦ **слідчий суддя** — суддя, який ухвалює рішення про застосування запобіжного заходу під час досудового розслідування, або суд, який приймає таке рішення під час судового провадження;
- ✦ **захисник за призначенням** — адвокат, наданий центром безоплатної вторинної правової допомоги для здійснення захисту затриманого, підозрюваного, обвинуваченого за кошти держави;
- ✦ **клопотання слідчого** — клопотання, погоджене слідчим із прокурором, про застосування запобіжного заходу під час досудового розслідування або клопотання прокурора під час судового провадження;
- ✦ **заявлений злочин** — кримінальне правопорушення, у вчиненні якого особу підозрюють або обвинувачують.

ДОВІДКОВО

Статті Кримінального процесуального кодексу України, які детально регламентують обрання запобіжного заходу:

- ✦ **глава 18** — запобіжні заходи;
- ✦ **стаття 45–54** — правила залучення захисника;
- ✦ **стаття 177** — мета і підстави застосування запобіжних заходів;
- ✦ **статті 179–183** — характеристика запобіжних заходів;
- ✦ **стаття 184–187, 192–193, 200** — подання клопотання слідчого, прокурора про застосування або зміну запобіжного заходу;
- ✦ **стаття 193** — порядок розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу;
- ✦ **статті 194–197** — застосування запобіжних заходів;
- ✦ **стаття 201** — клопотання підозрюваного, обвинуваченого про зміну запобіжного заходу.

БЕЗОПЛАТНА
ПРАВОВА
ДОПОМОГА

ВИДИ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Українська
Фундація
Правової Допомоги

БЕЗОПЛАТНА
ПРАВОВА
ДОПОМОГА

Координаційний
центр з надання
правової допомоги

Ця публікація здійснена за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Проекту «Справедливе правосуддя».

Для чого потрібен запобіжний захід

Виключною (єдиною) метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним (обвинуваченим) покладених на нього процесуальних обов'язків.

Застосування запобіжних заходів завжди пов'язане із необхідністю **запобігти наступним ризикам:**

- + невиконання взятих на себе процесуальних обов'язків;
- + переховування від органів досудового розслідування або суду;
- + знищення, приховування або спотворення доказів;
- + незаконний вплив на учасників судового процесу;
- + перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином;
- + вчинення іншого кримінального правопорушення чи продовження вчинення правопорушення підозрюваним (обвинуваченим), у якому ця особа підозрюється.

Якщо немає вагомих підстав вважати, що принаймні один із перелічених ризиків справді існує, запобіжний захід не може бути застосований. Слідчий має довести суду, що ризик вчинення перелічених дій існує, а жоден із більш м'яких запобіжних заходів не може цьому запобігти.

При застосуванні будь-якого запобіжного заходу, крім тримання під вартою, суд може визначити **додаткові обмеження**, а саме зобов'язати:

- + періодично **прибувати до визначеної службової особи;**
- + **не відлучатися** без дозволу із населеного пункту, в якому підозрюваний (обвинувачений) зареєстрований, проживає чи перебуває;
- + **повідомляти слідчого**, прокурора чи суд про зміну місця проживання та/або місця роботи;
- + **не спілкуватися з певною особою** або спілкуватися з нею з дотриманням визначених суддею умов;
- + **не відвідувати** визначені суддею місця;
- + **пройти курс лікування** від наркотичної або алкогольної залежності;
- + докласти зусиль **до пошуку роботи або навчання;**
- + здати на зберігання закордонний паспорт чи інші документи, що дають право підозрюваному (обвинуваченому) на виїзд із України і в'їзд в Україну;
- + **носити електронний засіб контролю.**

Додаткові обов'язки покладаються на строк не більше двох місяців. У разі необхідності цей строк може бути продовжений судом за клопотанням слідчого.

обрання запобіжного заходу ініціюється клопотанням слідчого, у якому має бути обґрунтовано, чому і який запобіжний захід пропонується застосувати, наведено відповідні обставини і докази

обрання запобіжного заходу та матеріали до нього мають бути надані підозрюваному (обвинуваченому) не пізніше, ніж за три години до початку розгляду клопотання у суді

розгляд питання про застосування запобіжного заходу відбувається в суді за обов'язкової участі підозрюваного (обвинуваченого) і його захисника (адвоката)

захисту необхідно зосередитися на тому, щоб довести відсутність ризиків, для запобігання яких застосовується запобіжний захід

суд вивчає всі обставини, які можуть свідчити про існування певного ризику, розглядає можливість застосування більш м'якого заходу, ніж пропонує слідчий

будь-які твердження підозрюваного (обвинуваченого) та його адвоката не можуть згодом використовуватися стороною обвинувачення у судовому розгляді по суті на доведення вини

якщо протягом 72 годин з моменту затримання або надходження клопотання до суду підозрюваному (обвинуваченому) не вручено ухвали суду про застосування запобіжного заходу, його мають негайно звільнити

в ухвалі суду має бути вказаний період, на який застосовується запобіжний захід

Від чого залежить вибір запобіжного заходу

На рішення суду впливають такі обставини:

- + **вагомість наявних доказів** про вчинення правопорушення та тяжкість передбаченого за нього покарання;
- + **вік** (якщо особа є неповнолітньою або навпаки, літньою людиною) та стан здоров'я (наявність тяжких хвороб, інвалідності, нездатність самостійно пересуватися);
- + **соціальні зв'язки**, у тому числі сімейний стан, наявність та вік дітей, утримання недієздатних чи інших осіб;
- + наявність постійного місця роботи або навчання, добра репутація, майновий стан;
- + **наявність судимостей** та дотримання умов запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися раніше;
- + наявність обґрунтованої підозри **у вчиненні іншого** кримінального правопорушення;
- + **розмір майнової шкоди**, у спричиненні якої підозрюється або обвинувачується особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення вона підозрюється або обвинувачується.

При застосуванні запобіжного заходу **не можуть враховуватися інші обставини**, наприклад, невизнання підозрюваним (обвинуваченим) своєї вини, поведінка цієї особи у суді тощо.

Тяжкість обвинувачення та можливого покарання не може сама по собі бути підставою для застосування запобіжного заходу, але може враховуватися серед інших обставин, що свідчать «за» чи «проти» застосування запобіжного заходу.

В ухвалі суду має бути вказаний **період**, на який застосовується запобіжний захід.

Дія ухвали про обрання запобіжного заходу припиняється по закінченню строку, на який її було постановлено судом.

Права та дії при обранні запобіжного заходу

Суд зобов'язаний вжити заходів для забезпечення підозрюваного або обвинуваченого адвокатом і відкласти розгляд на потрібний для цього час, якщо:

- + у особи немає адвоката, але вона бажає його мати та заявила клопотання про це;
- + участь захисника є обов'язковою за законом;
- + суд вирішить, що участь захисника необхідна.

Не слід відмовлятися від кваліфікованої правової допомоги адвоката.

Суд під час розгляду зобов'язаний роз'яснити підозрюваному (обвинуваченому) **права:**

- + **вважатися невинуватим** поки вини не доведено в суді
- + **мати захисника;**
- + **знати** у чому і чому підозрюють;
- + **відмовитися** давати будь-які пояснення;
- + **давати пояснення** щодо будь-яких обставин, важливих для обрання запобіжного заходу;
- + **досліджувати речові докази**, документи, показання, на які посилається прокурор, та спростовувати їх іншими документами, речами, показаннями свідків тощо;
- + **заявити про виклик свідків** та дослідження інших доказів, які свідчать на його користь;
- + **оскаржувати** застосування запобіжного заходу.

Підозрюваний (обвинувачений) може обґрунтувати відсутність підстав підозрювати його у вчиненні злочину, але слід пам'ятати, що у цьому розгляді не вирішується питання про вину.

Якщо докази були отримані внаслідок істотного порушення прав підозрюваного (обвинуваченого), слід подати клопотання про визнання їх **недопустимими**: такі докази не будуть використані ні на етапі досудового слідства, ані в суді.